

RÉVÉSZ T. MIHÁLY

címzetes egyetemi tanár

*Széchenyi István Egyetem, Deák
Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar,
Jogtörténeti Tanszék*

SZOBOSZLAI-KISS KATALIN

egyetemi docens

*SZE Deák Ferenc Állam-
és Jogtudományi Kar*

Jó ide betérni, jó itt lenni – Beszélgetés Révész T. Mihállyal

SZOBOSZLAI-KISS KATALIN: Lehetnél akkor a joghistória tanszékének vezetője, vagy tán már az Egyetem Állam- és Jogtudományi Intézetének – ha jól tudom – harmadik igazgatója, amikor először találkoztam Veled. De az biztos, hogy nem akkor kezdtél bekapcsolódni a győri jogászképzésbe. Személyes emlékem ez, ahogy 2001-ben belibbentem nagyon aggodalmasan, de bizakodóan a hédervári úti irodádba. Biztosan készültél Te is, éreztem, hogy elolvastad előtte a CV-met, az is lehet, hogy hallottál egy-két jó szót Szalay Gyulától, azt nem tudom, mert nem mondtad el, de nagyon boldog pillanata az életemnek, amikor e szavakkal búcsúztál: "Gratulálok, akkor elindult a magántanári pályád!" Nekem valahol így kezdődött a győri kötődésem, és fiatal, elsőéves PhD-sként azért ez nagyon meghatározó pillanata volt az életemnek. Most is könnybe lábad a szemem, mert lassan 25 éve volt, és mi azóta is egy tanszéken dolgozunk. Ez nekem nagy dolog volt. De Tanár Úr, Te hogy kerültél a győri képzés közelébe?

RÉVÉSZ T. MIHÁLY: Akkortájt az ELTE-n a Győrbe kihelyezni szándékolt tagozat igencsak forró téma volt. De a pesti kar ambíciózus erői támogatóul léptek színre, és az előterjesztő, Bihari Mihály professzor úr is nagy energiákat fektetett bele az elképzelésbe. Szerencsére a segítségére sietők között voltak számosan, akik vagy azért, mert kötődtek a régióhoz, vagy azért, mert kihívásnak érezték „e nyugati kalandozást,” mögé vagy melléálltak. Jőmagam beszéltem is a „spiritus rectorral” – kor- és kartársammal, a leendő Intézet várományos igazgatójával –, Bihari Mihállyal, s ajánlottam föl neki „életemet és véretem”, azzal

a megkötéssel, hogy, ha majd megszabadulok akkori kötelmeim béklyóitól, az oktatásra is készen fogok állni. Ő meg – biztos, ami biztos – még szerződést is kötött velem a győri jogászképzésben való részvételre.

De aztán „elsodort egy kissé a történelem”. S nemcsak Győrtől tántorított el egy időre, de az anyaintézménytől, az ELTE-től is távolabb kerültem. Történt ugyanis, hogy kilencvenhat tavaszán az országgyűlés megválasztott a hazai médiahatóság elnökének. Társaimmal, az Országos Rádió és Televízió Testület tagjaival az elektronikus sajtó átalakítására kaptunk mandátumot. Érezve aztán a feladat súlyát s az elénk tornyosuló feladatok nagyságát, négy évre felmentést kértem és kaptam mindenféle oktatás alól.

Ám Győrbe jó sorsom ez idő alatt is el-elvezérelt. Emlékszem, hogy – úgy kilencvenhat-kilencvenhét fordulóján – Szekeres Tamás hívására érkeztem ide. S ő – körbekalauzolja a kampuszon – egy épülethez vezetett, a hajdani KISZ-iskola falaira mutatva ennyit kérdezett: “Mit szólnál hozzá, kedves Tamás, ha itt egy médiaintézetet indítanánk?” Rövidke, tétova csendben született meg a válasz: „Az biz jó lenne, ha nem a huszonharmadik médiaintézet lenne ez kicsiny honunkban. Hogy itt is létesüljön még egy, annak értelmét én nem nagyon látom.”

Kétezer március elsején – hivatali megbízatásom lejártával – felélelt jogviszonyom az ELTE-n, s az élet válaszút elé állított. Vissza főállásba, a pesti Egyetemes Állam- és Jogtörténeti Tanszékre, vagy feljönni Győrbe, ahova jó emberek hívtak, s tudtam, hogy az anyaintézményből az innovatív erők majd mind itt okítanak. S – nomen est omen – választhattam volna mást, mint a vizek városát?

SZOBOSZLAI-KISS KATALIN: Neked is van, Tanár Úr, győri, személyes korábbi kötődésed?

RÉVÉSZ T. MIHÁLY: Gyerekkori emlékek is kötnek ide, és méghozzá nagyon szép és kellemes emlékek. Nyári itt-tartózkodások Udvaros Istvánéknál, Győr egykori polgármesterének házában. A státuszom évente – úgy tizennégy napra – a „cseregyerek” státusza volt. A polgármester úr hasonnevű fia volt a cserealap, aki a másik két hétre nálunk volt hivatalos Pesten. Emlékszem, hogy a városban jártunkban-keltünkben hányan meg hányan süvegelték meg Pista bácsit. Én meg fürdőztem a figyelemben és szeretetben, ami felé irányult.

Úgyhogy nagyon erős nosztalgikus érzésekkel jöttem. Még ma is felvillannak bennem az első benyomások emlékképei. 2000 márciusának első napjaiban járunk. Kiszálltam a kocsimból, s megindultam a tanszék épülete felé, amit én később aztán mindközönségesen csak Tamás bátya kunyhójának hívtam. A hédervári úton egykor volt öreg, ódon házikóról beszélek. Kisvártatva aztán gyalogszerrel indultam el a belváros irányába. A hídon túl megfogott a látvány, azon nyomban fel is hívtam a feleségem. Félig tréfásan kérlelni kezdtem: “Üljél vonatra! Gyere azonnal, mert ahol most vagyok, ez már Salzburg...” – utoljára ott éreztem magam olyan nyugatos módon, mint itt, a barokkos utcácskákban.

SZOBOSZLAI-KISS KATALIN: Győr most is különleges. Az első évekből milyen évfolyamokra emlékszel? Azóta ők fölnőttek, és vannak köztük, akik egészen magasra kerültek a tudomány világában. De milyen tapasztalataid voltak?

RÉVÉSZ T: MIHÁLY: Visszacsoppenve a katedrák világába, rögtön három helyen fordultam elő. Itt, az ELTE-n és a Károli Gáspár Egyetem jogi karán. A képzés színvonala alapján e „tanodák” között kioszthattam a dobogós helyezéseket.

Győr a hallgatók felkészültsége alapján középen, tehát az ELTE mögött, de jóval a Károli előtt foglalt helyet.

Lehet persze vitatni szubjektív rangsoromat. De hát egy tanárember hogyan tudja lemérni egy-egy évfolyam kvalitásait? Én a szemekre, a rám szegeződő tekintetekre hagytam. S most is ezt teszem, s vallom, ha egy évfolyamon a résztvevők harminc százaléka csillogó szemmel követi a „mondókámat,” akkor én már elégedett vagyok, ez már egy jó arány. Ha csak húsz százalék a lelkes hallgatók köre, az már határeset. Tovább nem is érdemes boncolgatni, elemezni, mert itt, az Áldozat utcában – többé-kevésbé – mindig megvolt a szememben bűvös harminc százalék. Szalay Gyula – utódom az igazgatóságban, majd első a dékáni székben – azt mondta erről, hogy a felsőbb évfolyamokon még jobb a helyzet. Vallotta, hogy a jogáshallgatók oktatásában az első szemeszterek valamiféle erőgyűjtő szerepet töltenek be. „Mert azok a benyomások, ami a tiétek és sajátotok az első évben”, azok sokat változnak, s hála nektek, mi már pallérozottabb hallgatósággal találkozunk a harmadik-negyedik évben. Hagytam magam meggyőzni.

Persze – hogy egyik szavamat a másikba ne öltsem – nem feledkezhetünk meg az évfolyamok derékhadáról, a fennmaradó ötven-hetven százalékról sem. A jó tanárnak kész terve van velük kapcsolatosan is. A cél itt csak az lehet, hogy innen minél többen csatlakozhassanak a kiválóbbakhoz. Ideális esetben tehát a fél évfolyammal a munka majdhogynem szórakozás is. Én így – pályafutásom vége táján – bevallhatom, hogy a tanárságomra, mint egy jó eszközre tekintetem, mindig úgy fogtam föl, hogy a szó, a kimondott s a leírt, instrumentum az elmék pallérozására. Időnként hatásvadász is voltam; figyeltem a padban ülők szemeit, és kerestem a kontaktust azzal a bűvös harminc százalékkal. Miközben provokáltam azt a pár unatkozót, vagy a magát közönyösen-közömbösen gerárlót. Céloom volt, hogy közülük is mind többet ragadjon magával a téma.

Kurz und gut, visszatekintve katedrai létem ötven évére – ebből egy negyedszázad ide, Győrhöz köthető –, elmondhatom, tanítványaim közül sokan hagytam nyomot, akárha csak egy-egy bon-mot, vagy aperszű erejéig is. De – erősen remélem – eleget ahhoz, hogy szeretettel emlékezzenek rám.

SZOBOSZLAI-KISS KATALIN: Az oktatótermet kicsit elhagyva, térjünk rá erre az épületre, amiben most itt ülünk, az Áldozat utcai épületre, amit nagyon köszönünk neked. Én úgy tudom, hogy ezt te választottad, vagy közösen egy csapattal, s hogy több helyszínt megnéztetek.

RÉVÉSZ T. MIHÁLY: Szerintem – ebben az igazán jó ügyben – a „főkolompos” Szekeres Tamás és Szalay Gyula lehettek. Meg kellett hozzá az az idei rektor Czinege Imre is, akire mindmáig mint a jogászok barátjára emlékszem vissza. Emlékszem, mikor egy-egy alkalommal az intézetnek segítségére sietett, dikcióját ezzel zárta: „Tamáskám! Akkor most menjél haza, „majomfürgeséggel” írd meg az előterjesztésedet erre a négy státuszra, vagy máskor az Áldozat utcai épületre.” És hát nem volt kérdés, hogy fürgének kellett lennünk, nehogy más legyen e hely. Amúgy meg, csak halkán jegyzem meg, hogy a győri jogászképzés kiszemelt, s szerencsésen megszerzett színtere az a KISZ-épület volt, amiről én egykoron, mit sem sejtve az eljövendő történésekről, Szekeres Tamás előtt oly nagy tartózkodással nyilatkoztam.

Legendáktól s szóbeszédektől mentesen, ez hát az Áldozat utca ránk tartozó története. Üggyel – baj nélkül –, de némi szerencsével így kerültünk ide. Számomra nem volt kérdés, hogy a költözés sok-sok vonatkozásban minőségi ugrást jelent majd.

Akkortájt az épületnek egyetlen hátrányos tulajdonsága volt. A könyvtár befogadó kapacitása – abban a régi világban, s annak egy pár emberében – ez a dolog valamelyest kelthetett némi hiányérzetet.

A történethez, honfoglalásunk históriájához epilógusként még valami kíváncsok belőlem. A folyamatban a záróakkordot a szobák, irodák kiosztása jelentette. S ezzel kapcsolatban volt bennem egy csekély szorongás. „Jön majd most a feketeleves a nagy boldogságban” – mondogattam magamban. Jönnek az intrikák, a nehezen indokolható többletigények, előéletemből még a klikkesedés rémképe is be-bevillant. S helyett a boldog békeidők hangulata kísérté az osztozkodást.

De hagyjuk is magunk mögött a 2002-es esztendőt. S jussunk el a mába. Mert nemcsak az entrée volt békés, de a további éveket-évtizedeket is úgy éltem meg, mintha a nyugalom majdhogynem édeni kertjében tölteném mindennapjaimat. Igaz, ehhez emberek kellettek, s empatikus vezetők a dékáni székben. Szalay Gyula és Fazekas Judit nemcsak az utókortól, de kortársaktól is megérdemlik a főhajtást.

Mindezek fényében már magam sem csodálkozhatom azon, hogy életemben nekem jó szerencsém megadta az általam oly sokszor idézett eckharti tétel beteljesülését.

Eckhart Ferenc, a pesti jogtörténeti tanszék hajdan legendás birtokosa, 1954-ben – tanári működésének negyedszázados évfordulóján – az ELTE jogi Karának ülésén – vallomásszerűen így zárta expozéját: „... Itteni működésem alatt két szempont vezetett: az egyik a fiatalság szeretetének megszerzése..., a másik, hogy a kartársakkal lehetőleg egyetértésben élhessek.” Eckhart Ferenc számára posztulátumszerű óhajának jó, ha a fele valószínűleg megcsupán. De én itt Győrött annak mind a két szegmensét leltárba vehettem.

SZOBOSZLAI-KISS KATALIN: Azt szoktad emlegetni. Ezt is idéztem már többeknek, hogy jöttünk be, néhányszor találkoztunk az udvaron is, akkor még focipálya volt itt hátul, most egy park. És azt szoktad mondani, hogy “Győrbe nagyon jó feljönni, mert ez olyan, mintha Cambridge-be... Kis-Cambridge-be jönnék.” Ez a varázsa idővel még csak tovább fokozódott. Nem érzed így?

RÉVÉSZ T. MIHÁLY: Én ugyan csak Oxfordban jártam, de – mert ilyen az ember – ott meg rögvest Cambridge-re vágytam. Ezért emlegettem a ködös Albionból azt az ikonikus helyszínt elérendő célként. Aztán a szlogent később Verebélyi Imre professzor is átvette. Majd pedig hallottam is vissza innen-onnan, hogy Győrött minden adott, hogy Cambridge-é váljunk.

SZOBOSZLAI-KISS KATALIN: Ha szavaidból jól veszem ki, akkor Te itt immáron negyedszázada, de folyamatosan jól érzed magad?

RÉVÉSZ T. MIHÁLY: Válaszoljak egy szóval? Úgy nehéz lesz; mert legalább kettő szükségeltetik. Vagyis: nagyon is! S áldd jó sorsodat, egyébként én ezt teszem, ha életedben egyszer olyan helyre lelsz a közösségi térben, a munkád terepén, hogy a megelégedettség és a szeretet lesz úrrá az eszeden s szíveden.

Persze, másoknak szoktam másként és prózai módon is formulázni. Tehát, ha azt kérdezik tőlem, hogy hivatalos pályafutásom ötvenöt évéből ezt a győri huszonöt évet hogyan kalibrálom be... Akkor azt mondom, hogy ez a periódus számomra az igazságtétel huszonöt éve volt. S bár sehol sem mondhattam el magamra nézve érvényesen a régi rigmust, hogy “keservesen kínszatól, vasszegekkel veretel”, de.... Itt a mosoni Duna-ágnál bizonyosan rátaláltam a csend, a béke és a harmónia szigetére.

SZOBOSZLAI-KISS KATALIN: Köszönöm szépen. Utolsó kérdésem jön. Azt szeretném tőled megkérdezni, ilyen “take home message”-képpen, hogy az oktatói-kutatói gárda, akik most jelen vannak, akiket egyrészt tanítottad is, másrészt közösen is dolgozunk már egy ideje – s a korfának a közepe tájékán járunk – mit üzensz nekünk, hogy hol vigyázzunk, hol kapjuk fel a fejünket, hogy harminc év múlva is legyen itt képzés? Hogyan óvjuk meg ezt a béke szigetét?

RÉVÉSZ T. MIHÁLY: Szerintem apró munkával, kitartással, egyszerűtettel, s ami legalább annyira fontos, jókedvvel. Ezen közben pedig véssük azt is eszünkbe, hogy a Jóisten maga nagyon szereti a jókedvű adakozókat. Mert a tanári pálya tulajdonképpen nem más, mint örökös adakozás. Amid van, azt megpróbálsz áttestálni, és nemcsak a katedrán történhet ez meg. Tenni kell azért is, hogy a távolságot diák és tanár közt lerövidítsd. Nemcsak a szakmát kell közel hozni, de hirdetni kell az emberség, az empátia és a szolidaritás parancsát. S veled együtt kartársaid arról legyenek híresek, hogy közösen olyan helyet teremtettek, amelyről a „növendékek” százai-ezrei elmondhatják, hogy jó volt idejárni. Jó volt X vagy Y tanárral találkozni, tantermekben, vagy azokon kívül, akárhol.

De jaj, érzem, hogy dikcióm most túl patetikusra sikeredett. Meg aztán el is fogott a kétség, hogyan is tudnék én érvényes, s főleg megbízható tanácsokat adni, amikor magam is bizonytalanul navigálok ebben a mai, kaotikusnak tűnő glóbuson. Annyira megváltozott világ, hogyha nekem ebben naponta sürgősség-forgolódnom kéne, akkor tartok tőle, nem egykönnyen találnám már a helyemet.

SZOBOSZLAI-KISS KATALIN: Mások a teljesítményértékelő szempontok, ez megnehezítette az életünket. Ezt elismerem.

RÉVÉSZ T. MIHÁLY: De hát mindig ilyen volt e világi élet. A birtokban levő generációk abban voltak érdekeltek, hogy konzerválják a helyzetüket. S a mögöttük állóknak szigorúbb követelményeket kreáljanak, szigorúbbakat, mint, amiket velük szemben statuáltak. A lényeg pedig – mondom némi áthallással – a statuáláson van. S ez túlmutat világnézeten, politikai filozófiákon, sajnálatos módon, ez általános és emberi.

De ha még mindig kéred a tanácsom, akkor azt mondom, hogy a termékeny és értelmes élethez legalább két dolog kell. Minden nap porciózz ki egy élményt valaki számára. Legyen az élmény egy előadás, egy szeminárium, vagy akár egy vizsga. Ma a vizsgázók közül az utolsó például megköszönte magát a vizsgát, máskor meg előadásaim végén jönnek oda néhányan, s köszönik meg az órát. A másik dolog pedig legyen a penzum: napi egy oldal skribálás. Parafrazálva a régi mondást: Nihil dies sine pagina. Írj naponta egy oldalnyi kiérlelt textust. Bár – s ezt csak halkan mormolhatom – én e ponton már opportunistá lettem, délutánonként újabban csak fél – fél oldalakra futja.

SZOBOSZLAI-KISS KATALIN: Kedves Tanár Úr! Köszönöm szépen ezt a szép beszélgetést. Sok értékes tanácsot adtál. Megfogadjuk!